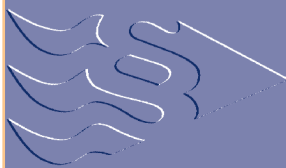

VALTAKUNNAN-
SYYTÄJÄN-
VIRASTON
JULKAISUSARJA
nro

7

ESITUTKINTA- YHTEISTYÖTÄ KOSKEVA OHJE

VALTAKUNNANSYYTÄJÄNVIRASTO

Työryhmän raportti

Valtakunnansyyttäjänvirasto
Julkaisusarja nro 7

© Tekijät & Valtakunnansyyttäjänvirasto

ISSN 1458-3488

ISBN 978-951-53-3478-7 (sid.)

ISBN 978-951-53-3479-4 (PDF)

Ulkoasu Taina Ståhl

Taitto Maria Turkia ja Virve Streng

Paino Edita Prima Oy, Helsinki 2013

Lukijalle

Kädessäsi on julkaisu, joka sisältää tärkeän työryhmäraportin. Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen – olipa se sitten poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos tai puolustusvoimat – yhteistyö rikosasioiden tutkinnassa on muuttumassa. Se lisääntyy määrältään, monipuolistuu muodoiltaan ja painottuu esitutkinnan alkuvaiheisiin. Tässä julkaisussa on kattava analyysi ja käsikirjatyypinen kuvaus näistä muutoksista yhteistyön kummankin osapuolen näkökulmasta katsottuna.

Syynä muutokseen on 1.1.2014 voimaan tuleva uusi esitutkintalaki (805/2011) ja sen 5 luvussa yhteisen normiperustansa saanut esitutkintayhteistyö. Se on suomalaisen rikosasioiden käsittelyyn omaksuttu toimintamalli. Sen mukaan toimimalla syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen osaaminen voidaan yhdistää esitutkintavaiheessa siten, että se palvelee syyteharkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä.

Erityisen merkityksellinen on myös saatavissa oleva oikeusturvavahyöty: esitutkintaan ja syyteharkintaan kuluva aikaa vaativissa asioissa voidaan näin toimien lyhentää.

Työryhmäraportti on syntynyt osana hanketta, jonka poliisiylijohtaja **Mikko Paateron** kanssa asetimme 9.11.2011. Tarkoituksena oli varmistaa mahdollisimman hyvä yhteinen valmistautuminen uuden esitutkintalain, pakkokeinolain (806/2011) ja poliisilain (872/2011) voimaantumiseen. Hankkeen merkitystä ja yhteisyyttä kuvaa mielestäni hyvin sille työn edessä omaksuttu työnimi ***Ponnistus 2014***.

Hankkeessa esitutkintayhteistyön kehittämiseen liittyvä kokonaisuus osoitettiin pohdittavaksi omalle asiantuntijatyöryhmälleen, jota johti kihlakunnansyyttäjä **Tapio Nyrhilä**. Työryhmän jäseninä olivat neuvotteleva virkamies **Tuuli Eerolainen**, rajavartioylitarkestaja **Silja Hallenberg**, valtiosyyttäjä **Mika Illman**, rikoskomisario **Oiva Kaltiokumpu**, koulutuspäällikkö **Eero Koljonen**, rikostarkastaja **Ilkka Koskimäki**, poliisiylitarkastaja **Heikki Lausmaa**, rikostorjuntapäällikkö **Petri Lounatmaa**, valtiosyyttäjä **Christian Lundqvist**, kihlakunnansyyttäjä **Pia Mäenpää**, rikostarkastaja **Jari Nieminen** ja ylikomisario **Vesa Satamo**. Työryhmän sihteerinä toimi kihlakunnansyyttäjä **Tuire Tamminiemi**.

Työryhmä on laatinut raporttinsa esitutkintayhteistyötä koskevaksi ohjeluonnokseksi.

Ilmoitettavista asioista tulee annettavaksi uusi ohjeistus uuden esitutkintalain 5 luvun 1 §:n mukaisesti. Raportti voi monin kohdin toimia ohjeistuksen soveltamisen apuna.

Työryhmäraportti voi myös palvella osana sitä materiaalia, jonka varaan aihepiirin myöhempi koulutus hankkeessa rakennetaan. Toisaalta raportin ottaminen VKSV:n julkaisusarjaan ja julkaisusarjan jakelu aikaan varmistavat, että kaikilla esitutkintayhteistyötä tekevillä on julkaisun myötä käytössään yksikohtainen kuva ilmoitusmenettelystä ja esitutkintayhteistyön vaiheista. Erityisen hyödyllisenä pidän sitä, että raportin liitteissä on käsitelty myös rikostyyppikohtaisia erityiskysymyksiä.

Toivon, että tämä julkaisu löytää tiensä myös opetusmateriaaliksi esitutkintaviranomaisten koulutuskäyttöön. Sillä voisi olla suuri merkitys uuden lainsäädännön mukaisen työkalutuurin rakentamisessa osana tulevien tutkijoiden ja tutkinnanjohtajien koulutusta.

Haluan vielä tässä yhteydessä omasta ja poliisiylijohtaja Paateron puolesta kiittää työryhmän puheenjohtajaa ja jäseniä oivaltavasta ja perusteellisesta raportista. Esitutkintayhteistyötä on tästä hyvä jatkaa.

Matti Nissinen
valtakunnansyyttäjä

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	3
1 OHJEEN TAUSTA JA TARKOITUS	9
1.1 Yleisen hallinnollisen yhteistyön järjestäminen	10
1.2 Vaitiolovelvollisuuteen ja -oikeuteen liittyviä kysymyksiä	10
2 TUTKITTAVAKSI TULLEESTA RIKOKSESTA ILMOITTAMINEN	11
2.1 Ilmoitusvelvollisuus päivittäisrikoksissa	12
2.2 Ilmoitusvelvollisuus asioissa, joissa on kansainvälinen liityntä	13
2.3 Muu rikosten esitutkintaan liittyvä ilmoitusvelvollisuus	14
2.4 Ilmoitusmenettely tietojärjestelmässä	14
2.5 Ilmoitusten luokittelu	15
2.6 Ilmoitusajankohta.....	15
2.7 Ilmoitukseen liitettävät asiakirjat	15
2.8 Syyttäjän toimenpiteet ilmoituksen saavuttua.....	16
3 ESITUTKINTAYHTEISTYÖ ESITUTKINNAN AIKANA	17
3.1 Aloituskeskustelu	17
3.2 Tutkintasuunnitelma	18
3.3 Aikataulu	18
3.4 Esitutkinnan rajoittaminen	19
3.5 Syyteneuvottelu ja tuomioesitys (tunnustamisoikeudenkäynti)	19
3.6 Asianosaisen tiedonsaantioikeuden toteutumiseen liittyvä yhteistyö	20
3.7 Pakkokeinojen voimassaolosta huolehtiminen ja muu pakkokeinoihin liittyvä yhteistyö.....	21

4	ESITUTKINNAN PÄÄTTÄMINEN.....	23
4.1	Esitutkinnan päättäminen saattamatta asiaa syyteharkintaan	23
4.2	Esitutkinnan päättäminen asian syyteharkintaan siirtämistä varten	23
4.3	Loppulausuntomenettely	24
4.4	Esitutkinnan keskeyttäminen	25
4.5	Esitutkintayhteistyö syyteharkinta- tai tuomioistuinvaiheessa	26
5	PALAUTTEEN ANTAMINEN	27
6	KANSAINVÄLINEN LIITYNTÄ	29
6.1	Rikos on tehty muualla kuin Suomessa tai sekä Suomessa että toisessa valtiossa	29
6.2	Epäilty asuu tai oleskelee muualla kuin Suomessa	30
6.3	Asiakirjatodistelua on muualla kuin Suomessa	30
6.4	Kuultavia henkilöitä on muualla kuin Suomessa	31
6.5	Asianosaisia tai todistajia uhkaa käännitys Suomesta	31
6.6	Rikoshyötyä on Suomen ulkopuolella	31
6.7	Rikosasiassa on tarkoitus perustaa yhteinen tutkintaryhmä	31
6.8	Samaa asiaa tutkitaan myös toisessa maassa	31
6.9	Suomeen on tullut pyyntö tutkinnan siirtämisestä Suomeen, tai on tarpeen harkita siirtämistä toiseen valtioon	32
6.10	Asiassa on tehtävä ilmoitus Eurojustille.....	32
6.11	Ilmoitusmenettelystä	32
7	TARKEMMAT VIRASTOKOHTAISET OHJEET	33

LIITE 1	Lapsiin kohdistuvat rikokset	35
1.1	Tutkittavaksi tulleesta rikoksesta ilmoittaminen	35
1.1.1	Ilmoitettavat rikokset ja ilmoituksen luonne	35
1.1.2	Ilmoitusajankohta	35
1.1.3	Ilmoituksen sisältö	36
1.1.4	Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö rikosta koskevan ilmoituksen jälkeen	36
1.2	Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö esitutkintaa päätettäessä ja asiaa syyteharkintaan sekä mahdolliseen pääkäsittelyyn siirrettäessä	37
LIITE 2	Talous-, ympäristö-, työsuoja-, virka-, korruptio-, yritysalaisuus-, sananvapaus- ja tietotekniikkarikokset	39
2.1	Tutkittavaksi tulleesta rikoksesta ilmoittaminen	39
2.1.1	Ilmoitettavat rikokset ja ilmoituksen luonne	39
2.1.2	Ilmoitusajankohta	39
2.1.3	Ilmoitettavat tiedot	40
2.1.4	Aikataulu	40
2.2	Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö tutkittavaksi tullutta rikosta koskevan ilmoituksen jälkeen	41
2.3	Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö esitutkintaa päätettäessä	42
2.3.1	Yhteistyö tutkintaa päätettäessä	42
2.3.2	Loppulausuntomenettely	42
LIITE 3	Ammattimainen, järjestäytynyt ja muu vakava rikollisuus sekä yksittäiset vakavat rikokset	45
3.1	Yleistä	45
3.2	Ilmoittamisesta	45
3.3	Kiireelliset tutkintatoimenpiteet	46
LIITE 4	Erityisesti laittoman maahantulon järjestämisen ja siihen liittyvien ihmiskaupparikosten esitutkintayhteistyöstä	47
4.1	Tutkittavaksi tulleesta rikoksesta ilmoittaminen ja ilmoituksen luonne	47
4.2	Esitutkintayhteistyö esitutkinnan aikana	47

OHJEEN TAUSTA JA TARKOITUS

Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja todistelu pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä.

Esitutkintaviranomaisen tehtävänä on selvittää epäilty rikos esitutkinnassa. Syyttäjän tehtävänä on puolestaan toteuttaa rikosvastuu tarvittaessa nostamalla syyte esitutkinnan perusteella ja ajamalla syytetty tuomioistuimessa. Syyttäjä viime kädessä vastaa siitä, että asia on riittävästi selvitetty, kun hän ryhtyy toimiin rikosvastuun toteuttamiseksi.

Jotta esitutkinta voi toimia rikosoikeudenkäynnin kannalta riittävänä ja objektiivisena valmisteluna, esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän on tehtävä yhteistyötä esitutkinnan aikana asian laadun vaatimalla tavalla.

Tämä ohje määrittelee, miten, missä laajuudessa ja missä asioissa esitutkintayhteistyötä on tehtävä. Sen tavoitteena on edistää esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän käytännön yhteistyötä rikosasian esitutkinnassa.

Esitutkintayhteistyö yhdenmukaistetaan määrittelemällä

- esitutkintalain 5 luvun 1 §:ään perustuvan ilmoitusmenettelyn sisältö ja veloitteet
- tutkinnanjohtajan ja syyttäjän yhteistyötä tutkinnan aikana
- tutkinnanjohtajan ja syyttäjän yhteistyötä tutkinnan lopettamisvaiheessa
- kaksisuuntaisen palautteen antamista kaikissa esitutkintayhteistyön vaiheissa.

Ohje annetaan samansisältöisenä syyttäjälaitoksen, poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin noudatettavaksi asianomaisen viranomaisen toiminnassa.

1.1 Yleisen hallinnollisen yhteistyön järjestäminen

Suunnittelu ja ennakointi hallinnollisessa esitutkintayhteistyössä (vrt. esitutkintalaki 5 luku 3 § 3 mom 805/2011) ovat keskeiset tekijät sellaisessa resurssien oikea-aikaisessa ja -suuntaisessa kohdentamisessa, jolla voidaan saavuttaa riittävän syvä ja kattava yhteistyö yksittäisten rikosasioiden esitutkinnassa. Hallinnolliseen yhteistyöhön kuuluvat viranomaisten yhteiset, säännönmukaiset keskustelutilaisuudet, johdon tapaamiset ja muut järjestelyt, joilla varmistetaan tehokkaan yhteistyön edellytykset yksittäisen rikosasian esitutkinnassa.

Yhteistyötahojen asijaosta vastaavien ja resursseista päättävien on luotava riittävät edellytykset syyttäjien ja esitutkintaviranomaisten yhteistyölle.

1.2 Vaitiolovelvollisuuteen ja -oikeuteen liittyviä kysymyksiä

Esitutkintaviranomaisella ja syyttäjällä on lakiin perustuva vaitiolovelvollisuus, joka kattaa taktisia ja teknisiä menetelmiä koskevia tietoja. Lisäksi esitutkintaviranomaisilla on tätä vaitiolovelvollisuutta laajempi vaitiolo-oikeus, joka koskee luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä. Vaitiolovelvollisuutta ja -oikeutta koskevat säännökset eivät estä tehokasta esitutkintayhteistyötä. Syyttäjän vaitiolovelvollisuus kattaa taktiset ja tutkinnalliset menetelmät.

TUTKITTAVAKSI TULLEESTA RIKOKSESTA ILMOITTAMINEN

Esitutkintalain 5 luvun 1 §:ssä säädetään esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa syyttäjälle tutkittavaksi tulleesta rikoksesta. Toimiva ilmoitusmenettely on tärkeä osa esitutkintayhteistyötä, koska se muodostaa perustan kaikille myöhemmille toimenpiteille. Vastuu ilmoitusmenettelyn toimivuudesta kuuluu sekä esitutkintaviranomaisen että syyttäjälaitoksen henkilöstölle.

Ilmoitus tulee tehdä ainakin seuraavista tutkittavaksi tulleista rikosasioista riippumatta siitä, onko epäilty tiedossa:

1. Rikoksen vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta vankeutta tai enemmän.
2. Rikokseen tulee todennäköisesti liittymään epäillyn vangitseminen, matkustuskielto tai muu merkittävä pakkokeino.
3. Rikokseen liittyy virantoimituksesta pidättäminen tai lastensuojelutoimia.
4. Rikoskokonaisuus käsittää lukuisia eri asianomistajiin kohdistuneita tekoja tai useita epäiltyjä (esim. omaisuus- tai petosrikossarjat), ja niiden yhdessäkäsittely syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa edistää asian selvittämistä, tai esitutkintayhteistyö on tarpeen tutkintatoimien tai aineiston yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.
5. Rikoskokonaisuudessa on syytä ryhtyä esitutkinnan rajoittamista tarkoittaviin toimenpiteisiin tai syyteneuvottelun (tuomioesityksen laatiminen) käynnistämiseen.
6. Rikos on osa järjestäytynyttä rikollisuutta.
7. Rikos on tyypiltään uusi tai tulkinnanvarainen, tai siihen liittyy harkinnanvaraisia oikeuskysymyksiä (esim. tunnusmerkistön tulkinta, ne bis in idem -kielto, itsekriminointisuoja, ylimääräisen tiedon käyttäminen tai todisteen hyödyntämiskiello).
8. Rikos saattaa herättää yhteiskunnallista mielenkiintoa.
9. Rikokseen liittyy kansainvälinen oikeusapupyyntö, eurooppalainen pidätysmääräys tms. kansainvälinen liityntä.
10. Rikoksen oikeuspaikka on epäselvä tai tulkinnanvarainen, tai syyte-oikeus on vanhentumassa, tai siihen liittyy muita erityisiä kysymyksiä.

11. Rikokseen liittyy syyttäjähasteen antaminen tai muita erityisiä syyttäjän toimenpiteitä tai asian käsitteleminen ns. nopeutetussa oikeudenkäyntimenettelyssä.
12. Rikoksen esitutkintaan sisältyy pääkäsittelyä korvaavia toimenpiteitä (esim. alle 15-vuotiaan lapsen kuulustelun tallentaminen esitettäväksi pääkäsittelyssä, esitutkintavaiheessa tehtävä mielentilatutkimus tai ryhmätunnistus).
13. Rikostutkinnan yhteydessä tehty kotietsintä on saatettu tuomioistuimen tutkittavaksi.
14. Kyseessä on asia, josta syyttäjänvirasto on erikseen pyytänyt ilmoittamaan.
15. Esitutkintaviranomainen pitää ilmoitusta tarpeellisenä muusta syystä.

Ilmoitusvelvollisuus koskee lähtökohtaisesti aina tutkittavaksi tulleita talous-, ympäristö- ja työsuojelurikoksia, virka- ja korruptiorikoksia, yrityssalaisuus-, sananvapaus-, tietotekniikka- ja seksuaalirikoksia, päivittäisrikoksiin kuulumattomia huumausainerikoksia ja ihmiskaupparikoksia, laittoman maahantulon järjestämistä koskevia rikoksia ja lapsiin kohdistuneita rikoksia.

Esitutkintaviranomainen voi tarvittaessa keskustella vapaamuotoisesti rikosepäilyyn liittyvistä seikoista syyttäjän kanssa jo ennen ilmoituksen tekemistä.

Vastuu syytä epäillä -kynnyksen ylittymisen arvioinnista ja esitutkinnan toimittamisesta säilyy kuitenkin aina esitutkintaviranomaisella – lukuun ottamatta tilanteita, joissa syyttäjä on määrännyt esitutkinnan toimitettavaksi, joissa tulee arvioitavaksi poliisimiehen mahdollinen syyllistyminen rikokseen tai kun rikoksen tutkiminen Suomessa edellyttää valtakunnansyyttäjän syytemääräystä.

2.1 Ilmoitusvelvollisuus päivittäisrikoksissa

Päivittäisrikoksista suurin osa on selkeitä ja tavanomaisia asioita, joista ei tarvitse ilmoittaa: liikennerikokset, varkaudet, näpistykset, ajoneuvojen käyttörikokset, vahingonteot ja pahoinpitelyt. Näitä ns. massarikoksia on valtaosa rikosprosessissa käsiteltävistä rikosasioista.

Se, että esitutkintaviranomaisen ei tarvitse ilmoittaa syyttäjälle tällaisten rikosten tutkinnan aloittamisesta, perustuu siihen, että ne ovat yleensä niin selviä ja tavanomaisia, ettei niissä ole tarvetta asiakohlaiseen esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyöhön.

Päivittäisrikosten tutkintaa palvelee ratkaisevasti usein jo se, että tutkinnanjohtaja voi keskustella syyttäjän kanssa. Tällaisissa tilanteissa muodollisen ilmoituksen tekeminen saattaa olla tarpeetonta. Jotta yksittäisten

kysymysten esittäminen syyttäjälle on mahdollista oikea-aikaisesti, syyttäjän tavoitettavuus täytyy varmistaa. Tämä voidaan järjestää ainakin virka-aikana esimerkiksi sijoittamalla syyttäjä esitutkintaviranomaisen rikosasioiden esikäsittely-yksikköön (REK) tai siten, että syyttäjänvirasto asettaa syyttäjän erityiseen varallaolotehtävään.

Tulkinnanvaraisessa tilanteessa esitutkintaviranomainen voi ottaa yhteyttä syyttäjään saadakseen tältä kannanoton siihen, edellyttääkö yksittäinen tutkittavaksi tullut päivittäisrikosasia esitutkintalain tarkoittaman muodollisen ilmoituksen tekemistä syyttäjälle. Tällainen yhteydenotto voi korvata virallisen ilmoituksen tekemisen, mikäli ilmoittamisen tavoite saavutetaan jo epävirallisen yhteydenoton myötä ja tutkinnanjohtaja sekä syyttäjä ovat yhtä mieltä ilmoittamisen tarpeettomuudesta.

Edellä luetellut ilmoituksentekoperusteet soveltuvat sinänsä myös päivittäisrikoksiin. Niissä voivat muita useammin täytyttyä ilmoitusperusteet nro 1, 4, 9 ja 14. Jos jokin muu ilmoituksentekoperuste täyttyy, tutkittavaa rikosta ei ole syytä käsitellä päivittäisrikoksena.

2.2 Ilmoitusvelvollisuus asioissa, joissa on kansainvälinen liityntä

Rikosasian käsittelyyn voi juttutyypistä riippumatta liittyä jokin kansainvälinen elementti. Silloin yhteistyötarve esitutkinnan aikana korostuu, ja ilmoitus on tehtävä aina. Joissakin tapauksissa riittävän varhaisella yhteydenotolla syyttäjään voidaan rikosasian kansainvälisen liittymän aiheuttamat ongelmat eliminoida jo alkuvaiheessa esimerkiksi nopeutettua menettelyä käyttämällä.

Jäljempänä kerrottu ilmoitusvelvollisuus koskee tutkintaan tulevia asioita riippumatta siitä, onko asiaan liittyvä toinen valtio Euroopan unionin jäsenmaa tai onko toimivalta oikeusavun pyytämiseen syyttäjällä vai myös esitutkintaviranomaisella. Lista ei ole tyhjentävä, mutta ainakin seuraavissa tilanteissa ilmoitus on tehtävä:

1. Rikos on tehty muualla kuin Suomessa tai sekä Suomessa että toisessa valtiossa.
2. Epäilty asuu tai oleskelee muualla kuin Suomessa.
3. Asiakirjatodistelua on muualla kuin Suomessa.
4. Kuultavia henkilöitä on muualla kuin Suomessa.
5. Asianosaisia tai todistajia uhkaa käännitys Suomesta.
6. Rikoshyötyä on Suomen ulkopuolella.
7. Rikosasiassa on tarkoitus perustaa yhteinen tutkintaryhmä.
8. Samaa asiaa tutkitaan myös toisessa maassa.

9. Suomeen on tullut pyyntö tutkinnan siirtämisestä Suomeen tai on tarpeen harkita sen siirtämistä Suomesta toiseen valtioon.
10. Asiassa on tehtävä ilmoitus Eurojustille.

Ilmoituksen saatuaan syyttäjän tulee ottaa välittömästi yhteys tutkinnanjohtajaan, jollei ilmoituksen sisällöstä toisin ilmene.

Ilmoitus- ja yhteistyövelvoitetta kansainvälisliityntäisessä asiassa käsitellään yksityiskohtaisemmin tämän ohjeen kohdassa 6.

2.3 Muu rikosten esitutkintaan liittyvä ilmoitusvelvollisuus

Esitutkintalain 5 luvun 1 §:n 1 momentin ensimmäisessä virkkeessä säädetään esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta viipymättä ilmoittaa syyttäjälle asiasta, jossa rikoksesta epäiltynä on poliisimies, jollei asiaa käsitellä rikesakko- tai rangaistusmääräysasiana.

Esitutkintalain 3 luvun 6 §:ssä säädetään tutkinnanjohtajan velvollisuudesta ilmoittaa esitutkinnan aloittamisesta rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa tarkoitetun virkamiehen esimiehelle mahdollisia virkamiesoikeudellisia toimenpiteitä varten.

Sotilaaseen kohdistuvista esitutkintatoimenpiteistä on ilmoitettava sotilasviranomaiselle siitä erikseen säädetyllä tavalla.

2.4 Ilmoitusmenettely tietojärjestelmässä

Ilmoitusmenettely rakennetaan teknisesti *Vitja*- ja *Aipa*-järjestelmiin. Eritäin painavista tutkinnallisista syistä ilmoituksen voi pääsäännöstä poiketen tehdä alkuvaiheessa vain henkilökohtaisesti.

Esitutkintaviranomainen tekee ennakoilmoituksen ja saa välittömän paluutiedon siitä, kenelle syyttäjälle asia on jaettu. Ennakoilmoitusta seuraavat sovitut liitteet kuten tutkintasuunnitelma ja -aikatauluarvio. Syyttäjä voi kirjata toimenpiteensä ja tiedoksiantonsa tutkinnanjohtajalle. Tiedonannot lähetetään järjestelmien välillä.

Ilmoituksen tekemisen ja vastaanottamisen jälkeen syyttäjä ja esitutkintaviranomainen voivat muun yhteydenpidon ohella viestiä asiassa toisilleen. Syyttäjä voi oman työpisteensä kautta tutustua sellaisiin esitutkinnassa hankittuihin ja laadittuihin sähköisiin asiakirjoihin, jotka esitutkintaviranomainen (tutkinnanjohtaja) merkitsee myös syyttäjän käytettäväksi järjestelmässä. Syyttäjällä on näin mahdollisuus seurata esitutkinta-aineiston kokoamista ja kehittymistä, pitää itsensä ajan tasal-

la esitutkinnan etenemisessä, osallistua esitutkinnan suuntaamiseen ja samalla ryhtyä alustavaan syyteharkintaan.

Ilmoitusmenettely tietojärjestelmien avulla täydentää esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän henkilökohtaista ja muuta yhteydenpitoa.

Ennakoilmoitetussa asiassa tutkinnanjohtaja selvittää syyttäjän kannan esitutkinnan päättämiseen lähettämällä tiedustelun sähköisesti järjestelmien kautta. Syyttäjä vastaavasti antaa Aipassa kannanottonsa, jonka järjestelmä välittää tiedoksi Viijaan. Aina kun järjestelmään tulee asiassa tapahtuneita muutoksia, näistä tulee ilmoitus vastaanottajan työjonoon.

2.5 Ilmoitusten luokittelu

Esitutkintaviranomainen luokittelee jokaisen ilmoitettavan asian A- tai B-ilmoitukseksi sen mukaan, edellyttääkö asia syyttäjän reagointia (A) vai ei (B). Lisätietoihin tehdään merkintä siitä, onko kyse A- vai B-ilmoituksesta ja sen perusteesta tai perusteista (1–15).

Kun kyseessä on A-ilmoitus, on lisäksi merkittävä, mihin erityiseen seikkaan syyttäjän halutaan ottavan kantaa. Lisätietoihin merkitään, edellyttääkö asia syyttäjältä välittömiä toimia.

2.6 Ilmoitusajankohta

Ilmoitus on tehtävä siinä vaiheessa, kun esitutkintaviranomainen on selvittänyt rikosepäilyyn liittyvät seikat esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla ja tehnyt päätöksen siitä, että asiassa on syytä epäillä rikosta, sekä siitä, että esitutkinta on toimitettava. Valtakunnan-syyttäjän syytemääräystä edellyttävissä asioissa ilmoitus on tehtävä, kun edellä mainitut rikosepäilyyn liittyvät seikat on selvitetty (esitutkintalaki 3 luku 8 §).

Ilmoitus on aina tehtävä hyvissä ajoin siten, että tutkinta ja siihen liittyvät toimenpiteet voidaan harkita, suunnitella, kohdentaa ja aikatauluttaa esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyönä (vrt. aloituskeskustelussa läpi käytävät asiat). Asia voi vaatia välttämättömiä, kiireellisiä esitutkintaan liittyviä toimenpiteitä, jolloin niistä informoidaan syyttäjää välittömästi, kun se on mahdollista.

2.7 Ilmoitukseen liitettävät asiakirjat

Ilmoitukseen liitetään esitutkintaviranomaiselle saapunut tutkintapyyntö tai muu selvitys, johon rikosilmoitus perustuu.

Mukaan on liitettävä myös alustava tutkintasuunnitelma, elleivät tutkinnanjohtaja ja syyttävä asiasta keskusteltuaan muuta sovi (tutkintasuunnitelmasta erityisesti ks. kohta 3.2). Tutkintasuunnitelmaa edellyttävää rikosta koskevaan ilmoitukseen on myös liitettävä luonnos tutkinnan aikataulusta (ks. erityisesti kohta 3.3).

2.8 Syyttäjän toimenpiteet ilmoituksen saavuttua

Syyttäjänvirastossa ilmoitetulle asialle määrätään syyttäjä viipymättä.

- A-ilmoituksen johdosta syyttäjänvirasto ilmoittaa viipymättä tutkinnanjohtajalle asianomaisen syyttäjän nimen ja kirjaa ilmoituksestaan merkinnän tietojärjestelmään.
- Syyttäjä perehtyy ilmoitukseen liitteineen ja tutkinnanjohtajan mahdollisiin erityiskysymyksiin sekä ottaa yhteyttä tutkinnanjohtajaan ilman aiheetonta viivytystä.
- Syyttäjä kirjaa järjestelmään merkinnän yhteydenotostaan ja toimenpiteidensä pääsisällön.
- B-ilmoituksen johdosta syyttäjä ottaa yhteyttä tutkinnanjohtajaan, jos ennakkoilmoituksen sisältö hänen arvionsa mukaan sitä joltakin osin edellyttää. Näissä tapauksissa järjestelmään kirjataan samat tiedot kuin edellä.

Ilmoitusten luokittelu A- ja B-ilmoituksiin ei vaikuta muuhun kuin ensimmäisen yhteydenoton kiireellisyyteen. Tutkinnan aikana esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö tehdään asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla riippumatta siitä, onko asiasta alun perin tehty A- vai B-ilmoitus.

ESITUTKINTAYHTEISTYÖ ESITUTKINNAN AIKANA

Niissä asioissa, joissa tutkinnanjohtaja on tehnyt tämän ohjeen 2. kohdassa tarkoitetun ilmoituksen, hänen on pidettävä syyttäjä ajan tasalla tutkinnan edistymisestä.

Päivittäisrikosasioissa riittää, että tutkinnanjohtaja ottaa yhteyttä syyttäjään, mikäli tutkinnan aikana on noussut esiin jokin ongelma tai tutkinnanvaraisuus. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että asiassa on tulkinnanvarainen oikeuspaikka- tai syyteoikeuskysymys, asianosaisen asemaan liittyvä kysymys tai kansainvälinen liityntä.

Syyttäjän velvollisuutena on antaa tutkinnanjohtajalle tukea tutkinnanvaraisten kysymysten arviointia varten.

Syyttäjän tulee seurata esitutkintaa myös Aipa-järjestelmän avulla ja pitää itsensä ajan tasalla esitutkinnan etenemisestä. Syyttäjän on varattava esitutkintayhteistyöhön riittävästi aikaa.

3.1 Aloituskeskustelu

Tutkittavaksi tullutta rikosta koskevan ilmoituksen jälkeen tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on järjestettävä aloituskeskustelu, jossa käsitellään tutkintasuunnitelmaluonnosta ja tutkinnan aikataulua. Aloituskeskustelu voi olla kokous, videoneuvottelu, puhelinkeskustelu tai muu olosuhteisiin nähden tarkoituksenmukainen tilaisuus, jossa vaihdetaan tietoja ja ajatuksia sekä sovitaan tutkintaan liittyvistä toimenpiteistä.

Aloituskeskustelussa tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulee lisäksi määritellä ne asiat ja ajankohdat (tarkistuspisteet), joina toteutettaviksi sovittujen toimenpiteiden tila päivitetään. Tarkoituksena on varmistaa, että tutkinnanjohtaja ja syyttäjä keskustelevat ennalta sovittuina ajankohdina tutkinnan etenemisestä ja tutkinnassa esiin nousseista kysymyksistä.

3.2 Tutkintasuunnitelma

Tutkittavaksi tulleesta syyttäjälle ilmoitettavan rikoksen tutkinnasta on laadittava tutkintasuunnitelma. Tutkintasuunnitelma on esitutkintayhteistyön väline. Sen tarkoituksena on kohdentaa epäillyn rikoksen tutkinta tarkoituksenmukaisesti rikoksen ja käytettävissä olevien resurssien kannalta. Tutkintasuunnitelma on mukautettavissa tutkittavan asian laadun, laajuuden ja yksityiskohtien vaatimalla tavalla.

Tutkintasuunnitelma tulee laatia noudattaen siitä annettua ohjeistusta, ja sitä on päivitettävä säännöllisesti esitutkinnan aikana. Tutkintasuunnitelma hyväksytään aloituskeskustelun yhteydessä.

Tutkintasuunnitelma voidaan jättää ilmoitusvelvollisuuden alaisen rikoksen esitutkinnasta laatimatta vain niissä tapauksissa, joissa tutkinnanohjaja ja syyttäjä ovat asiasta keskusteltuaan niin sopineet.

3.3 Aikataulu

Tutkittavaksi tulleesta syyttäjälle ilmoitettavan rikoksen tutkinnasta on laadittava aikataulu. Sen tarkoituksena on kohdentaa epäillyn rikoksen tutkinta rikoksen ja käytettävissä olevien resurssien kannalta tarkoituksenmukaisesti. Aikataulun laatiminen sitouttaa esitutkintayhteistyön osapuolet seuraamaan tutkinnan edistymistä aktiivisesti ja ennakoivasti. Se myös auttaa esitutkintaviranomaisen, syyttäjän ja muiden yhteistyötahojen, kuten tuomioistuinten, yleisen työtilanteen pitkäjänteisessä seurannassa ja suunnittelussa. Aikataulussa on arvioitava ainakin seuraavat ajankohdat:

- esitutkinnan aloitusajankohta
- loppulausuntomenettelyn ajankohta
- esitutkinnan valmistumisajankohta
- syyteharkintavaiheen alkamisajankohta
- syyteharkintavaiheen valmistumisajankohta
- mahdollisen pääkäsittelyvaiheen alkamisajankohta ja kesto.

Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulee keskustella siitä, missä vaiheessa esitutkintaa aikataulusta voidaan tiedottaa asianosaisille. Mikäli tutkinnalliset syyt eivät estä, asianosaisia tulisi kuulla aikataulusta.

Tutkinta-aikatauluarvio laaditaan aloituskeskustelun yhteydessä. Aikataulua tulee päivittää säännöllisesti esitutkinnan aikana.

Aikatauluarvio voidaan jättää laatimatta vain niissä tapauksissa, joissa tutkinnanjohtaja ja syyttäjä ovat asiasta keskusteltuaan niin sopineet.

3.4 Esitutinnan rajoittaminen

Jos tutkittavaksi tullutta rikosta tai rikoskokonaisuutta koskevasta aineistosta ilmenee

- esitutkintalain 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu peruste esitutinnan rajoittamiseksi tai
- esitutkintalain 3 luvun 10a §:ssä tarkoitettu peruste esitutinnan rajoittamiseksi tunnustuksen perusteella (tämä tulee noudatettavaksi, jos syyteneuvottelua koskeva säädös tulee voimaan),
- tutkinnanjohtajan on ilman aiheutonta viivytystä harkittava asiaa koskevan esityksen tekemistä syyttäjälle. Ennen esityksen tekemistä tutkinnanjohtaja voi vapaamuotoisesti keskustella syyttäjän kanssa esityksen perusteista ja sisällöstä.

Syyttäjän on ilman aiheutonta viivytystä otettava esitys käsittelyynsä.

3.5 Syyteneuvottelu ja tuomioesitys (tunnustamisoikeudenkäynti)

Tähän kirjattu ohje tulee noudatettavaksi, mikäli syyteneuvottelua koskevat säädökset tulevat voimaan.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997; ROL) 1 luvun 10 §:n mukaan syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja voivat yhdessä tehdä tuomioesityksen, jossa epäilty tai vastaaja tunnustaa teon ja suostuu asian käsittelyyn ROL 6b luvussa säädetyssä järjestyksessä. Jos tuomioistuin hyväksyy tuomioesityksen, epäilty tai vastaaja saa edukseen rangaistuksen, joka määrätään lievennetyltä rangaistusasteikolta.

Syyttäjän tulee harkita, onko asiassa edellytyksiä tuomioesityksen tekemiseen, jos tutkittavaksi tullut rikos ei ole rikoslain 20 luvun 1–7, 8a tai 8b §:ssä eikä 21 luvussa tarkoitettu rikos tai jos rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta ja ROL 1 luvun 10 §:n tarkoittamalla menettelyllä arvioidaan voitavan saavuttaa merkittäviä prosessiekonomisia etuja.

Ennen asiaa koskevan neuvottelun aloittamista epäillyn tai tämän avustajan kanssa syyttäjän ja tutkinnanjohtajan tulee keskustella asiasta. Tutkinnanjohtaja voi tehdä asiassa aloitteen syyttäjälle.

Jos rikoksesta epäilty tekee asiassa aloitteen tutkinnanjohtajalle, tämän on saatettava aloite syyttäjän tietoon, ja syyttäjän velvollisuutena on ottaa aloitteeseen kantaa.

3.6 Asianosaisen tiedonsaantioikeuden toteutumiseen liittyvä yhteistyö

Esitutkintalain 4 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja siinä ilmi tulleista seikoista. Se, että asianosaiselle annetaan kattavasti ja riittävän aikaisessa vaiheessa tietoja sanotuista seikoista, edistää esitutkinnan objektiivisuutta. Näin voidaan entistä paremmin varmistaa, että asia tulee riittävästi tutkituksi, ja päähypoteesin kanssa kilpailevat, myös epäilylle edulliset vaihtoehtoiset hypoteesit tulevat selvitettyiksi asian vaatimassa laajuudessa. Esitutkinnan aikana tutkinnanjohtaja päättää salassapidosta ja tiedon antamisesta. Syyttäjän velvollisuus on antaa tutkinnanjohtajalle tukea tulkinnanvaraisten kysymysten arviointia varten.

Edellytykset asianosaisen tiedonsaannin rajoittamiseen ovat suppeat. Rikosasian vastaajan tiedonsaantioikeus perustuu viime kädessä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukseen. Edellytykset rajoittaa vastaajan tiedonsaantia rikosprosessissa ovat erityisen ankarat.

Tutkinnanjohtaja voi kuitenkin esitutkinnan aikana rajoittaa asianosaisen oikeutta saada tieto edellä mainitun lainkohdan tarkoittamista seikoista, jos tietojen antamisesta on haittaa asian selvittämisessä. Tiedon antamista asianosaiselle voidaan rajoittaa myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, julkisuuslaki) 11 §:n 2 momentin 1 kohdan nojalla, jos tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua tai lapsen etua tai muuta erittäin tärkeää yksityistä etua sekä eräiden muiden laissa olevien asianosaisen tiedonsaantioikeutta koskevien rajoitusten nojalla.

Jos tutkinnanjohtaja on kieltäytynyt pyydetyn tiedon antamisesta asianosaiselle, kieltäytyminen ja sen peruste tulee saattaa syyttäjän tietoon. Tämä on erityisen tärkeää rajoitettaessa asianosaisen tiedonsaantia julkisuuslain 11 §:n nojalla, koska salassapidon kesto ei välttämättä rajoitu ainoastaan esitutkintavaiheeseen. Syyttäjä saattaa joutua ottamaan kantaa samaan kysymykseen, kun asia on siirtynyt syyteharkintaan.

Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulee neuvotella tiedon antamisesta asianosaiselle tai muusta salassapitoon liittyvästä kysymyksestä ainakin seuraavissa tilanteissa:

- Todisteena käytettäväksi tarkoitettuun asiakirjaan, tallenteeseen tms. sisältyy asianosaiselta salassa pidettävää tietoa, kuten esitutkintaviranomaisen taktisia tai teknisiä menetelmiä sisältävää tietoa. Tällöin tulee harkittavaksi, miten erittäin tärkeään yleiseen etuun perustuva salassapito voidaan asianmukaisesti sovittaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukseen perustuvan epäillyn tai syytetyn tiedonsaantioikeuden kanssa. Asianmukainen ratkaisu voi olla se, että esitutkintaan sisällytetään asiakirja, josta salassa pidettävät tiedot on poistettu tai peitetty.

- Tutkinnanjohtaja tai syyttäjä arvioi, että varhainen tiedon antaminen esitutkinnassa kertyneestä aineistosta tai selvityksestä olisi omiaan edistämään rikoksen tunnustamista tilanteessa, jossa rikoksesta on ilmeisesti olemassa vahva näyttö jo ennen epäillyn kuulustelua. Tällaisella neuvonpidolla on erityistä merkitystä, jos edellytykset esitutkinnan rajoittamiseen tunnustuksen perusteella tai syyteneuvotteluun täyttyvät (ks. kohdan 3.4. ja 3.5 merkinnät).

Muuten on tulkinnanvaraista, onko asianosaisjulkisuutta esitutkinnan aikana rajoitettava.

3.7 Pakkokeinojen voimassaolosta huolehtiminen ja muu pakkokeinoihin liittyvä yhteistyö

Pakkokeinojen voimassaolo perustuu joko pakkokeinolaissa (806/2011) tai muussa laissa säädettyyn tai erikseen määrittävään voimassaoloaikaan. Tätä aikaa voidaan yleensä pidentää tutkinnanjohtajan tai syyttäjän perustellusta vaatimuksesta. Kun esitutkinta on valmistunut, toimivalta vaatia voimassa olevan pakkokeinon määräajan pidentämistä kuuluu syyttäjälle.

Jos esitutkinnan aikana alkaneen pakkokeinon voimassaolon määräaika umpeutuu esitutkinnan valmistuttua, tutkinnanjohtajan tulee kiinnittää syyttäjän huomiota kyseiseen määräaikaan. Tämä on erityisen tärkeää, jos määräaika umpeutuu nopeasti, esimerkiksi kahden viikon sisällä esitutkinnan valmistumisesta. Näin pyritään varmistamaan, että määräajan pidentäminen tulee ajoissa tehdyksi.

Erityisen tärkeää on, että tutkinnanjohtaja riittävän ajoissa ilmoittaa syyttäjälle tarpeesta pidentää vangitsemisasiassa syytteen nostamiseksi määrättyä aikaa, koska toimivalta pyytää määräajan pidentämistä kuuluu pakkokeinolain 3 luvun 14 §:n mukaan yksinomaan syyttäjälle.

Joidenkin pakkokeinojen osalta on laissa säädetty vaatimuksen tekijälle velvollisuus ilmoittaa syyttäjälle aikomuksesta tehdä pakkokeinoa koskeva vaatimus ja syyttäjälle oikeus ottaa päätettäväkseen vaatimuksen tekeminen. Jos syyttäjä tällaisessa tilanteessa ottaa asian päätettäväkseen, hänen tulee kuulla tutkinnanjohtajaa vaatimuksen perusteista.

ESITUTKINNAN PÄÄTTÄMINEN

4.1 Esitutkinnaan päättäminen saattamatta asiaa syyteharkintaan

Jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi, tutkinnanjohtajan on esitutkintalain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan ennen esitutkinnaan päättämistä kuultava syyttäjää siitä, onko asia riittävästi selvitetty. Velvoite koskee sellaisia tutkittavaksi tulleita rikoksia, joista on tehty tässä ohjeessa tarkoitettu ilmoitus.

Jos ilmoitusta tutkinnan aloittamisesta ei ole tarvinnut tehdä, tutkinnanjohtajalla ei ole velvollisuutta kuulla syyttäjää esitutkinnaan lopettamistilanteessa.

Jos ilmoitusvelvollisuuden alaisen rikoksen esitutkinnaan lopettaminen saattamatta asiaa syyttäjälle tulee ajankohtaiseksi sen vuoksi, että rikoksesta epäilty on osoittautunut alle 15-vuotiaaksi tai on kuollut, tai jos kyseessä on muu vastaavalla tavalla yksiselitteinen lopettamisperuste (ei ole muuta vaihtoehtoa kuin tutkinnan lopettaminen), riittää, että tutkinnanjohtaja saattaa asian syyttäjän tietoon sähköpostitse vastaanottoilmoituksella. Ellei syyttäjä reagoi kahden virkapäivän kuluessa, tutkinnanjohtaja on täyttänyt kuulemisvelvollisuutensa.

Muutoin lopettamistilanteessa tutkinnanjohtajan on ilmoitettava lopettamisaikomuksesta syyttäjälle ja odotettava tämän reagointia.

4.2 Esitutkinnaan päättäminen asian syyteharkintaan siirtämistä varten

Asiassa, jossa esitutkinta toimitetaan syyttäjälle syyteharkintaa varten, tutkinnanjohtajan on neuvoteltava syyttäjän kanssa esitutkinnaan riittävästä ja mahdollisen loppulauseuntomenettelyn käyttämisestä. Kuulemisen tarkoituksena on osaltaan varmistaa, ettei esitutkinnaan päätyttyä ole enää tarvetta käsittelyä viivyttäviin lisätutkintapyntöihin.

Kuulemisvelvoite koskee erityisesti asioita, joissa tutkinnan aloittamisvaiheessa on ollut tarpeen tehdä A-ilmoitus syyttäjälle tai syyttäjä on määrännyt tutkinnan aloitettavaksi.

Sama koskee asioita, joissa syyttäjä on omasta aloitteestaan päättänyt osallistua aktiivisesti tutkintavaiheeseen saatuaan asiasta B-ilmoituksen.

Asioissa, joissa ilmoituksen tekemiseen ei ole ollut tarvetta, ei ole tarpeen kuulla syyttäjää esitutkinnan riittävydestä ennen sen toimittamista syyteharkintaan. Tällainen tarve on kyseisissä tapauksissa vain, jos tutkinnan aikana on noussut esiin jokin erityinen ongelma tai tulkinnanvarainen kysymys.

Kuuleminen toteutetaan siten, että tutkinnanjohtaja ja syyttäjä käyvät yhdessä läpi riittävässä laajuudessa tutkinnassa kertyneen ja siinä laaditun aineiston, ennen kuin esitutkinta lopetetaan. Päätös tarvittavasta tutkinnan täydentämisestä tehdään tämän aineiston läpikäynnin yhteydessä.

Syyttäjän on perehdyttävä aineistoon siten, ettei asiassa tarvitse ryhtyä lisätutkintaan sellaisesta syystä, joka olisi ollut havaittavissa, kun tutkinnanjohtaja on kuullut syyttäjää esitutkinnan riittävydestä ennen esitutkinnan lopettamista.

Syyttäjän perehtymistä esitutkinta-aineistoon edesauttavat esitutkintapöytäkirjan johdannoksi laadittu selkeä luonnos, jossa on käsitelty sekä tutkittuja tunnusmerkistökitejä (todistusteemoja) että niistä saatu keskeinen selvitys.

4.3 Loppulausuntomenettely

Esitutkintalain 10 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan tutkinnanjohtaja päättää loppulausunnon pyytämisestä ja sen mahdollisesti edellyttämistä toimituksista. Tehokas esitutkintayhteistyö vaatii kuitenkin, että syyttäjä ja esitutkintaviranomainen keskustelevat loppulausunnon pyytämisestä ja siinä tarvittaessa yksilöivästä kysymyksistä.

Loppulausuntomenettelyllä voidaan minimoida lisätutkintatarpeet sekä erottaa riidattomat ja riidanalaiset kysymykset toisistaan niin, että esitutkinta mahdollisimman hyvin palvelee tarkoitustaan syyteharkinnan ja mahdollisen rikosoikeudenkäynnin valmisteluna.

Loppulausuntoa on pyydetävä, jollei sen pyytäminen ole syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn kannalta ilmeisen tarpeetonta, kun otetaan huomioon asian laatu ja laajuus, rikoksen vähäisyys ja muut vastaavat seikat. Esimerkiksi talous-, ympäristö- ja työsuojelurikokset, virka- ja korruptiorikokset sekä yrityssalaisuus-, sananvapaus- ja tietotekniikkarikokset ovat lähtökohtaisesti sellaisia, että tutkinnanjohtajan ja syyttäjän väliseen keskusteluun sekä siihen liittyvään, tutkinnassa selvitetyn aineiston arviointiin ja läpikäyntiin on tarvetta jo ennen loppulausuntomenettelyä.

Esitutkintalain 10 luvun 1 §:n mukaan asianosaiselle on varattava tilaisuus antaa esitutkintaviranomaiselle loppulausunto esitutkinta-aineiston riittävydestä, näytön arvioinnista, oikeuskysymyksistä ja muista asian käsittelyä kannalta tärkeistä seikoista.

Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen tulee yhteistyössä määrittää ne keskeiset kysymykset, joihin loppulausunnoissa tulisi kohdennetusti ottaa kantaa. Asianosaisia on loppulausuntopyynnössä kehotettava ilmoittamaan kantansa tutkittuun rikosasiaan. Rikoksesta epäillyn osalta tämä tarkoittaa sitä, tunnustaako vai kiistääkö hän esitutkinnassa tutkitun rikoksen. Epäillyn rikoksen kiistäväältä epäillyltä tulee tiedustella, mikä on kiistämisen yksilöity peruste ja onko asiassa riidattomia seikkoja.

Asianosaisia on myös kehotettava tekemään mahdolliset lisätutkintapyynnot viimeistään loppulausunnossaan ja ilmoittamaan kantansa mahdollisiin salassapitokysymyksiin.

Esitutkinta on valmis, kun loppulausunnot on annettu ja niiden johdosta ilmenneet tarpeelliset esitutkinnan täydentämiset on tehty.

4.4 Esitutkinnan keskeyttäminen

Esitutkintalain 3 luvun 13 §:n mukaan esitutkinnan saa tutkinnanjohtajan päätöksestä keskeyttää, jos rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa. Tällöin on erityisesti kiinnitettävä huomiota epäillyn rikoksen laatuun. Esitutkintaa on jatkettava ilman aiheetonta viivytystä, kun edellytyksiä keskeyttämiselle ei enää ole.

Esitutkinnan keskeyttäminen voi johtaa samankaltaiseen asiantilaan kuin esitutkinnan päättäminen saattamatta asiaa syyteharkintaan. Syyttäjää tulee kuulla ennen keskeyttämisspätöstä.

Jos esitutkinta on tarkoitus keskeyttää, tutkinnanjohtajan on ennen keskeyttämistä varattava syyttäjälle tilaisuus lausua kantansa asiaan. Velvoite koskee sellaisia tutkittavia rikoksia, joista on tehty tässä ohjeessa tarkoitettu ilmoitus. Jos ilmoittaminen tutkinnan aloittamisesta ei ole ollut tarpeen, tutkinnanjohtajalla ei ole velvollisuutta kuulla syyttäjää esitutkinnan keskeyttämistilanteessa.

Tutkinnanjohtaja saattaa asian syyttäjän tietoon. Ellei syyttäjää reagoi kahden viikon kuluessa, tutkinnanjohtaja on täyttänyt kuulemisvelvollisuutensa.

Jos asia on tulkinnanvarainen (esim. suhteessa siihen, tulisiko asiassa tehdä lopettamispäätös tai rajoittamisesitys), tutkinnanjohtajan on ilmoitettava keskeyttämisaikomuksestaan syyttäjälle ja odotettava tämän reagoitua. Syyttäjän on tällöin otettava asia käsittelynsä ilman aiheetonta viivytystä.

4.5 Esitutkintayhteistyö syyteharkinta- tai tuomioistuinvaiheessa

Esitutkintalain 5 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan syyttäjä päättää esitutkintatoimenpiteistä, kun asia on siirtynyt hänelle esitutkinnan päättämisen jälkeen. Koska tällaisen toimenpiteen täytäntöönpano on esitutkintaviranomaisen tehtävä myös esitutkinnan päätyttyä, on esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyön jatkuttava tarvittaessa myös asian siirryttyä syyteharkintaan. Kyse on yleensä siitä, että syyttäjä pyytää lisätutkintaa esiin nousseen uuden tarpeen vuoksi. Lisätutkinnan tarve voi syntyä myös oikeudenkäyntivaiheessa.

Esitutkintaviranomaisen on tehtävä syyttäjän pyytämä lisätutkinta tai muu toimi syyteharkinta- tai oikeudenkäyntivaiheessa. Tällainen asia on usein erityisen kiireellinen. Ennen pyyntöään syyttäjän pitää tarvittaessa keskustella tutkinnanjohtajan kanssa. Keskustelu on tarpeen erityisesti, jos harkittava toimenpide on suuritöinen tai siitä aiheutuvat kustannukset saattaisivat olla epäsuhteessa tutkittavan asian laatuun nähden.

Syyttäjän tehtävänä on myös päättää, teettääkö hän lisätutkinnan asianosaisen tekemän lisätutkintapyynnön johdosta. Asiaa on harkittava objektiivisesti, vaikka syyttäjä on syytteen nostettuaan rikosasian asianosainen.

Syyttäjän ja tutkinnanjohtajan on tarvittaessa ennen tuomioistuimen pääkäsittelyä keskusteltava varautumisesta mahdollisiin kiireellisiin lisätutkintapyyntöihin ja muihin pääkäsittelyn vaatimiin toimenpiteisiin.

5

PALAUTTEEN ANTAMINEN

Rakentavan, myönteisen mutta tarvittaessa myös kriittisen palautteen antaminen on erittäin tärkeää. Sen tarkoituksena on viranomaistoimintojen laadun ja viranomaisten välisen yhteistyön kehittäminen.

Palautetta annetaan puolin ja toisin – syyttäjä esitutkintaviranomaiselle ja päinvastoin. Sitä annetaan tarpeen mukaan esimerkiksi esitutkinnan aikana (jatkuva palautteen antaminen). Palaute voi liittyä myös tiettyyn vaiheeseen, kuten esitutkinnan valmistumiseen tai tilanteeseen, jossa käräjäoikeuden tuomio tai mahdollinen syyttäjän päätös annetaan.

Palautetta annetaan rikosasiakohtaisesti tai asiatyypikohtaisesti esimerkiksi käsittelemällä hyväksi havaittuja käytäntöjä ja kehittämistä kaipaavia ongelmakohtia.

Päivittäisrikosten ollessa kyseessä korostuu sellainen palaute, jolla vaikutetaan yleisesti näiden rikosten esitutkintapöytäkirjojen tasoon (esim. millainen tietosisältö riittää eri rikostyypeissä).

Syyttäjä- ja esitutkintayhteistyössä on siten päivittäisrikosten osalta tärkeää, että syyttäjänvirasto osoittaa yhden tai useamman syyttäjän, jonka tehtävänä on yhteydenpito tällaisten rikosten tutkinnasta vastaaviin tutkinnanjohtajiin. Yhteydenpidosta vastaavan syyttäjän tulee esimerkiksi

- arvioida itse ja kerätä palautetta virastonsa muilta syyttäjiltä siitä, millaisia hyviä käytäntöjä tai toisaalta kehitettäviä asioita päivittäisrikosten tutkinnassa mahdollisesti esiintyy, ja välittää tämä tieto korjausehdotuksineen tutkinnanjohtajille (esim. havaittujen systeemivikojen korjaaminen optimaalisella tavalla)
- osallistua tutkinnanjohtajien kanssa säännöllisiin yhteispalaveriin, joissa käsitellään edellä mainitut asiat ja otetaan muuta palautetta vastaan puolin ja toisin.

KANSAINVÄLINEN LIITYNTÄ

Muissa kuin puhtaasti kotimaisissa jutuissa on usein tarpeen pohtia, onko Suomella toimivaltaa käsitellä kyseistä rikosasiaa, ja jos on, onko asian käsitteleminen Suomessa tarkoituksenmukaista. Kumpikin tilanne edellyttää syyttäjän asiantuntemusta. Tietyissä tapauksissa lakikin vaatii, että ratkaisun tekee syyttäjä.

Kansainvälisellä oikeusavulla tarkoitetaan jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseen liittyviä pyyntöjä. Oikeusapupyynnöllä pyydetään lähtökohtaisesti esitutkinta-aineistoon liitettäviä todisteita rikoksen myöhemmää oikeusprosessia varten. Oikeusapuun voidaan laajasti katsoa kuuluvan myös luovutusasioiden, tuomitun siirron jne.

Oikeusapua voi pyytää ilman sopimustukea, mutta yleensä oikeusapupyynnön perustuu kahden- tai monenväliseen sopimukseen tai johonkin Euroopan unionin instrumenttiin. Viimeksi mainitut perustuvat usein vastavuoroiseen tunnustamiseen, ja perusteet kieltäytyä avun antamisesta ovat rajoitetut.

Pyydetessä oikeusapua toiselta valtiolta oikeusapupyynnön on sisällettävä epäillyn rikoksen teonkuvaus. Oikeusapua annetaan pyynnössä kuvattuun rikokseen, eikä saadun materiaalin käyttö muun rikoksen syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä välttämättä ole mahdollista. Turhien viivytysten välttämiseksi teonkuvauksen on kuvattava se tapahtumakulku, jonka perusteella syyttäjä nostaa syytteen. Oikeusapupyynnön laadittaessa syyttäjän on oltava aktiivisesti mukana.

Seuraavissa tapauksissa on aina tehtävä ilmoitus syyttäjälle ja neuvoteltava myös jutun edetessä. Uusi kansainvälinen liittymä aiheuttaa uuden yhteydenoton tarpeen. Lista ei ole tyhjentävä.

6.1 Rikos on tehty muualla kuin Suomessa tai sekä Suomessa että toisessa valtiossa

Tekopaikan määrittäminen voi ratkaista, onko Suomella ylipäänsä toimivaltaa tutkia ja syyttää rikoksesta. Resurssien käyttäminen sellaisen rikoksen tutkimiseen, josta ei voisi nostaa syytettä Suomessa, on lähtökohtai-

sesti turhaa. Tekopaikan määrittely on monesti hankalaa ja edellyttää yhteistyötä, erityisesti esimerkiksi silloin, kun rikollisten toimien tekopaikka ja seuraamusten ilmenemispaikka ovat eri valtioissa.

Jos rikos on tehty Suomen ulkopuolella, asian käsittelemiseksi suomalaisessa tuomioistuimessa tarvitaan tavallisesti valtakunnansyyttäjän syytemääräys. Näissä tapauksissa esitutkinnan aloittamisesta päättää aina syyttäjä (esitutkintalaki 3 luku 8 §).

Jos rikos on tehty Suomen ulkopuolella, asian käsitteleminen suomalaisessa tuomioistuimessa edellyttää useimmiten, että teko on rangaistava myös tekomaan lainsäädännön mukaan. Mikäli selvitys kaksoisrangaistavuudesta hankitaan jo esitutkinnan aikana, syyttäjä ja tutkinnanjohtaja sopivat, kumpi yksittäistapauksessa pyytää selvitystä teosta, joka ilmenee yhteisesti hyväksytystä teonkuvauksesta.

Rikosasiassa saattaa olla useita mahdollisia oikeuspaikkoja, ja neuvottelu toisen toimivaltaisen valtion kanssa edellyttää aina syyttäjän panosta.

6.2 Epäilty asuu tai oleskelee muualla kuin Suomessa

Jos ulkomailla asuva epäilty oleskelee Suomessa teon tullessa ilmi, on yhteistyössä harkittava nopeutetun menettelyn käyttämistä. Jos epäilty on ennättänyt poistua maasta, asiassa voi tulla harkittavaksi luovutuspyyntö toiseen valtioon. Toimivalta luovutuspyynnön tekemiseen on syyttäjällä.

Harkittavaksi voi tulla myös oikeusapupyntö toiseen valtioon epäillyn kuulemiseksi esitutkinnassa. Kuuleminen käy myös videon välityksellä. Syyttäjän on syytä ottaa kantaa esitettäviin kysymyksiin tarpeettomien lisätutkintojen välttämiseksi.

Asiassa voi tulla harkittavaksi rikosasian siirtäminen epäillyn kotimai oleskeluvaltioon. Päätös tästä on tehtävä yhteistyössä.

6.3 Asiakirjatodistelua on muualla kuin Suomessa

Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on yhdessä pohdittava todistelun tarpeellisuus rikosasian oikeuskäsittelyä ajatellen. Syyttäjän on oltava riittävän perehtynyt tutkittavaan asiaan, jotta hän voi harkita oikeusapupyynnön tarpeellisuuden, sisällön ja oikean ajankohdan. Oikeusapupyntö on ajoitettava siten, että riittävä tieto teonkuvauksen laatimiseksi on olemassa.

6.4 Kuultavia henkilöitä on muualla kuin Suomessa

Harkittaviksi tulevat henkilön kuulemisen tarpeellisuus ylipäänsä, esitettävät kysymykset, mahdollinen videoyhteyden käyttö kuulemisessa ja talliointi, kun otetaan huomioon sen mahdollinen käyttö myöhemmin oikeudenkäynnissä.

6.5 Asianosaisia tai todistajia uhkaa käännitys Suomesta

Jos nopeutettu menettely ei ole mahdollinen, tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on tarpeen neuvotella sovellettavista menettelytavoista.

6.6 Rikoshyötyä on Suomen ulkopuolella

Euroopan unionin sisällä voi jäädytyspuitepäätöksen mukaisen määräyksen laatia syyttäjä tai syyttäjän hakemuksesta tuomioistuin. Muussa tapauksessa jäädyttämistä pyydetään oikeusapupyynnöllä. Toimet edellyttävät lähtökohtaisesti pakkokeinojen käyttöä toisessa valtiossa, mikä normaalisti puolestaan edellyttää teon rangaistavuutta kyseisessä valtiossa. Teonkuvauksen oikean sisällön tärkeydestä pätee siten edellä jo kerrottu.

6.7 Rikosasiassa on tarkoitus perustaa yhteinen tutkintaryhmä

Syyttäjän tulisi olla jäsenenä yhteisessä tutkintaryhmässä. Useimmissa muissa maissa syyttäjä on joko jäsen tai tutkintaryhmää perustamassa. Erityyppiset toimivalta- ja foorumikysymykset sekä rikosasian jakaminen eri maiden välillä tulevat esille tutkintaryhmässä jo verraten varhaisessa vaiheessa. Syyttäjän osallistuminen on näin ollen välttämätöntä.

6.8 Samaa asiaa tutkitaan myös toisessa maassa

Katso kohta 1. Näissä tapauksissa saatetaan lisäksi joutua soveltamaan lakia rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisesta sekä esitutkinnan ja syytetoimenpiteiden

siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (295/2012).

6.9 Suomeen on tullut pyyntö tutkinnan siirtämisestä Suomeen, tai on tarpeen harkita siirtämistä toiseen valtioon

Kyse on toimivallasta ja oikeasta oikeudenkäyntipaikasta kuten 1. kohdassa. Päätös rikosasian siirtämisestä Suomeen tai Suomesta edellyttää ainakin syyttäjän kannanottoa ja joissakin tapauksissa hänen päätöstään (esitutkintalain lisäksi kts. myös kohdassa 6.8 mainittu L 295/2012).

6.10 Asiassa on tehtävä ilmoitus Eurojustille

Eurojustia koskevan neuvoston päätöksen (muutokset saatettu kansallisesti voimaan lailla 742/2012) artiklan 13 mukaan tietyt kriteerit täyttävien rikosten tutkinnasta on ilmoitettava Eurojustille. Valtakunnansyyttäjänviraston päätöksen mukaan ilmoituksen tekee syyttäjä saatuaan tutkinnanjohtajalta riittävät tiedot.

6.11 Ilmoitusmenettelystä

Ilmoituksen tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, jolla on kansainvälinen liityntä, on sisällettävä tämän ohjeen edellyttämät perustiedot. Lisäksi ilmoituksessa on oltava tieto siitä, mikä kansainvälinen liityntä rikosasiassa on, sekä ehdotus siitä, mihin toimiin tämän vuoksi on tarpeen ryhtyä, tai tieto, mistä syyttäjän kannanottoa erityisesti kaivataan. Syyttäjän tulee ottaa välittömästi yhteys tutkinnanjohtajaan, jollei ilmoituksen sisällöstä toisin ilmene.

Syyttäjän tulee perehtyä juttuun siten, että hän kykenee ottamaan kantaa tai ratkaisemaan kysymyksen kansainvälisen yhteistyön tarpeesta, sisällöstä ja oikea-aikaisuudesta.

TARKEMMAT VIRASTOKOHTAISET OHJEET

Esitutkintaviranomaisten ja syyttäjälaitoksen tulee huolehtia siitä, että asiassa järjestetään tarpeellinen alueellinen tai paikallinen koulutus ja annetaan mahdollisesti tarvittavat tarkemmat menettelyohjeet.

LIITE 1

Lapsiin kohdistuvat rikokset

Lapsiin kohdistuvissa rikoksissa olennaista on huomata, että osa pääkäsittelyä korvaavista toimenpiteistä suoritetaan jo esitutkintavaiheessa, kun pääasiallinen näyttö eli lapsen kertomus vastakuulusteluineen otetaan esitutkinnassa. Näin ollen näiden esitutkintatoimien on täytettävä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteet. Merkityksellistä on, että näyttö ei tältä osin rikastu pääkäsittelyssä, eikä tähän ole edes mahdollisuutta, kun pääsäännön mukaan alle 15-vuotiaita ei kuulla pääkäsittelyssä.

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava syyttäjälle jokaisesta tutkittavaksi tulleesta epäilyistä lapseen kohdistuneesta seksuaali- ja väkivaltarikoksesta.

1.1 Tutkittavaksi tulleesta rikoksesta ilmoittaminen

1.1.1 Ilmoitettavat rikokset ja ilmoituksen luonne

Lähtökohtana on, että kaikista lapsiin kohdistuvista rikosepäilyistä tehdään ennakoilmoitus, ja ne kaikki edellyttävät syyttäjän kannanottoa. Syyttäjällä on aktiivinen rooli esitutkinnassa, koska se valmistele ja osittain korvaakin mahdollista pääkäsittelyä. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän on tiedostettava tämä lähtökohta ja otettava se huomioon ilmoitusten käsittelyssä. On myös tärkeää, että tarpeelliset toimenpiteet harkitaan tapauskohtaisesti ja resurssit kohdennetaan oikein.

1.1.2 Ilmoitusajankohta

Lapsiin kohdistuvista epäilyistä seksuaali- ja väkivaltarikoksista on aina tehtävä ennakoilmoitus hyvissä ajoin, jotta tutkinta ja siihen liittyvät toimenpiteet voidaan harkita, suunnitella, kohdentaa ja aikatauluttaa esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisessä yhteistyössä. Erityisesti on huomioitava, että ilmoitus tulee tehdä niin ajoissa, että syyttäjällä on mahdollisuus osallistua mahdolliseen viranomaispalaveriin tai ainakin sitä ennen keskustella tutkijan kanssa.

Mikäli esitutkintaviranomainen selvittäessään rikosepäilyyn liittyviä seikkoja ETL 3 luvun 2 momentissa tarkoitetulla tavalla havaitsee, että asiassa voidaan tehdä ETL 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu päätös esitutkinnan toimittamatta jättämisestä (esitutkinnan rajoittaminen), ilmoitus on pääsäännöstä poiketen tehtävä mahdollisimman pian sen jälkeen, kun esitutkintaviranomainen on selvittänyt, ketä asiassa on syytä epäillä rikoksesta.

1.1.3 Ilmoituksen sisältö

Ilmoituksessa on oltava asiasta lyhyt selostus, joka sisältää olennaiset tiedot mahdollisesta tutkintapyyntöstä, sekä tieto siitä, miten epäilty rikos on tullut esitutkintaviranomaisen tietoon. Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on keskusteltava tutkintasuunnitelman tarpeesta.

Tutkintasuunnitelman runko koostuu kohdan 1.1.3 asioista.

1.1.4 Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö rikosta koskevan ilmoituksen jälkeen

Lapseen kohdistuvaa epäiltyä rikosta koskevan ilmoituksen jälkeen on järjestettävä aloituskokous, jossa tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on sovittava ainakin seuraavista seikoista:

- 1. Lapsen kuuleminen (kuka kuulee, miten, missä, aikataulutus, hypoteesien laadinta ja huomioiminen kuultaessa)**
Esitutkinnan johto on poliisilla, vaikka lasta kuullaan virka-apupyynnön perusteella lasten ja nuorten psykiatrisessa osaamiskeskuksessa.
- 2. Vastakuulustelumahdollisuus (ETL 4 luku 4 §, OK 17 luku 11 § 2 mom) ja sen huomioiminen aikataulutuksessa**
Vastakuulustelun merkitys on selitettävä epäillylle ja hänen kannanottonsa kirjattava kuulustelukertomukseen riittävässä laajuudessa. Samalla on pyrittävä siihen, että myös asianomistajan avustajalle varataan tilaisuus osallistua lapsen kuulemiseen.
- 3. Asianomistajan avustaminen (ROL 2 luku)**
 - Mahdollinen edunvalvonnan tarve, toimet edunvalvojan sijaisen hankkimiseksi (ETL 4 luku 8 §)
 - Puolustajan määräys, oikeudenkäyntiavustaja
- 4. Tukihenkilön tarve**
- 5. Muun näytön hankkiminen**
- 6. Tekoajan määrittäminen – vanhentumiskysymykset, sovellettava laki (ennen 1.1.1999, 1.1.1999–31.5.2011, 1.6.2011–>)**
- 7. Tutkittavat rikokset eritoten lain konkurrenssikysymysten näkökulmasta (tutkinnassa huomioitava myös muut mahdollisesti toteutuvat tunnusmerkistöt, esimerkiksi raiskauksen tunnusmerkistö tai alle 16-vuotiaaseen kohdistuvassa raiskausepäilyssä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö)**

8. Julkisuus- ja salassapitoasiat**9. Pöytäkirjan rakenne (huomioi erityisesti salassapitoasiat)****10. Varmistettava, että lastensuojeluilmoitus on tehty****11. Huolehdittava, että tallenteet ovat teknisesti laadultaan asianmukaisia (varmistettava mm. lasten haastattelujen kuuluvuus)**

Aloituskokouksessa tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulee lisäksi määritellä ajankohdat (tarkistuspisteet), joina tutkintasuunnitelmassa toteuttaviksi sovittujen toimenpiteiden tila päivitetään. Tarkoituksena on varmistaa, että tutkinnanjohtaja ja syyttäjä keskustelevat ennalta sovituina ajankohtina tutkinnan etenemisen seurantaan, tutkinnassa kertyneeseen aineistoon tutustumista ja tutkintasuunnitelman päivittämistä varten. Tutkintasuunnitelmaa on päivitettävä säännöllisesti esitutkinnan aikana. Toiminnassa on huomioitava Poliisihallituksen ohje "Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa 28.6.2011 2020/2011/1610".

1.2 Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö esitutkintaa päätettäessä ja asiaa syyteharkintaan sekä mahdolliseen pääkäsittelyyn siirrettäessä

Jos esitutkintaviranomainen on esitutkintalain 5 luvun 3 §:n nojalla ilmoittanut tutkittavaksi tulleesta rikoksesta syyttäjälle, tutkinnanjohtajan on ennen esitutkinnan päättämistä kuultava syyttäjää siitä, onko asiaa selvitetty riittävästi 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla, jos asian laatu ja laajuus edellyttävät kuulemista tai jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi.

Lapsiin kohdistuneissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa on asian laatu huomioon ottaen lähtökohtana, että syyttäjän kuuleminen esitutkinnan selvittämistasosta on aina välttämätöntä tällaisen rikoksen esitutkintaa päätettäessä.

LIITE 2

Talous-, ympäristö-, työsuojelu-, virka-, korruptio-, yrityssalaisuus-, sananvapaus- ja tietotekniikkarikokset

Seuraavat piirteet ovat ominaisia otsikossa mainittuja rikoksia koskevalle esitutkinnalle ja syyteharkinnalle:

- edellyttävät suunnitelmaan perustuvaa, pitkäkestoista tutkintaa
- edellyttävät erityistä tunnusmerkistöihin, vastuun kohdentamiseen ja muuhun niitä koskevaan lainsäädäntöön liittyvää asiantuntemusta
- edellyttävät tutkinnan kohdentamista ja rajaamista esitutkinnan rajoittamisen ja muiden käytettävissä olevien keinojen avulla.

2.1 Tutkittavaksi tulleesta rikoksesta ilmoittaminen

2.1.1 *Ilmoitettavat rikokset ja ilmoituksen luonne*

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava syyttäjälle jokaisesta yllä mainitusta, tutkittavaksi tulleesta rikoksesta. Jokainen syyttäjälle tehty, mainittuja rikoksia koskeva ilmoitus edellyttää syyttäjän toimia. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän on tiedostettava tämä lähtökohta ja otettava se huomioon ilmoitusten käsittelyssä. Ilmoitus voidaan katsoa toimenpiteitä edellyttämättömäksi vain siinä tapauksessa, että molemmat osapuolet, syyttäjälle tehdyn ilmoituksen jälkeen, asiasta keskusteltuaan niin sopivat.

2.1.2 *Ilmoitusajankohta*

Ilmoitus on pääsääntöisesti tehtävä siinä vaiheessa, kun esitutkintaviranomainen on selvittänyt rikosepäilyyn liittyvät seikat ETL 3 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla ja tehnyt päätöksen siitä, että asiassa on syytä epäillä rikosta ja että esitutkinta on toimitettava. Ilmoitus on aina kuitenkin tehtävä hyvissä ajoin ennen esitutkintaan ryhtymistä siten, että tutkinta ja siihen liittyvät toimet voidaan harkita, suunnitella, kohdentaa ja aikatauluttaa esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisessä esitutkintayhteistyössä (vrt. aloituskeskustelussa läpi käytävät asiat). Asia voi vaatia esitutkintaan liittyviä välttämättömiä ja kiireellisiä toimia, jolloin niistä informoidaan syyttäjää välittömästi, kun sen on mahdollista.

2.1.3 Ilmoitettavat tiedot

Tutkittavaksi tullutta rikosta koskevaan ilmoitukseen on liitettävä

- mahdollinen tutkintapyyntö tai muu selvitys, johon rikosilmoitus perustuu
- alustava tutkintasuunnitelma.

Tutkintasuunnitelman tarkoituksena on kohdentaa epäillyn rikoksen tutkinta resurssien kannalta tarkoituksenmukaisesti. Lähtökohtana on, että tutkintasuunnitelma on välttämätön jokaisen edellä mainitun rikoksen tutkinnalle. Tutkintasuunnitelma voidaan jättää laatimatta vain, jos esitutkintaviranomainen ja syyttäjä asiasta keskusteltuaan niin sopivat. Tutkintasuunnitelma on mukautettavissa tutkittavan asian laadun, laajuuden ja yksityiskohtien vaatimalla tavalla.

Tutkintasuunnitelma tulee laatia noudattaen siitä annettua ohjeistusta ja asiakirjapohjaa. Alustava tutkintasuunnitelma sisältää muun ohella yleiskuvauksen juttukokonaisuudesta, epäillyt rikokset, tekoajat, tekopaikat, epäillyt henkilöt, asianomistajien tiedot, alustavan tapahtumakuvausten, todistelun, rikosvahingon määrän ja muut esitutkinnassa selvitettävät seikat kuten rikoshyödyn jäljittämisen, oikeushenkilön rangaistusvastuun ja liiketoimintakiellon edellytysten tutkinnan. Tavoitteena on, että tutkintasuunnitelmaa päivitetään ja täsmennetään tutkinnan edetessä niin, että sen pohjalta tutkinnan päättyessä syntyy esitutkintapöytäkirjan johdanto.

Alustavan tapahtumakuvausten tarkoituksena on tutkintasuunnitelman muun sisällön ohella kohdentaa epäillyn rikoksen tutkintaa yhteisesti hyväksytyllä tavalla. Kuvaus on välttämätön edellä mainittujen rikosten tutkinnalle. Alustavan tapahtumakuvausten voi jättää laatimatta vain niissä tapauksissa, joissa esitutkintaviranomainen ja syyttäjä asiasta keskusteltuaan niin sopivat.

Alustavasta tutkintasuunnitelmasta tulee tutkintaa ohjaava, varsinainen tutkintasuunnitelma siinä vaiheessa, kun esitutkintaviranomainen ja syyttäjä ovat sen hyväksyneet viimeistään aloituskeskustelussa (liite 2, kohta 2.2).

2.1.4 Aikataulu

Katso tekstin kohta 3.3.

2.2 Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö tutkittavaksi tullutta rikosta koskevan ilmoituksen jälkeen

Tutkittavaksi tullutta rikosta koskevan ilmoituksen jälkeen tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on järjestettävä aloituskeskustelu. Se voi olla kokous, videoneuvottelu, puhelinkeskustelu tai muu olosuhteisiin nähden tarkoituksenmukainen tilaisuus, jossa vaihdetaan tietoja ja ajatuksia sekä sovietaan tutkintaan liittyvistä toimenpiteistä.

Aloituskeskustelussa tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on sovittava ainakin seuraavista seikoista:

- tutkintasuunnitelman hyväksyminen
- aikataulun hyväksyminen
- esitutkinnan toimittamisesta johtuvat ilmoitukset ja muut toimenpiteet (esim. virkamiehen esimiehelle ilmoittaminen).

Aloituskeskustelussa tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tulee lisäksi määritellä ajankohdat (tarkistuspisteet), joina tutkintasuunnitelmassa toteuttaviksi sovittujen toimenpiteiden tila päivitetään. Tarkoituksena on varmistaa, että tutkinnanjohtaja ja syyttäjä keskustelevat ennalta sovittuina ajankohdina tutkinnan etenemisen seurantaan, tutkinnassa kertyneeseen aineistoon tutustumista ja tutkintasuunnitelman päivittämistä varten.

Tarkistuspisteet määräytyvät tutkittavan asiakokonaisuuden mukaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Tarkistuspisteitä voi olla esimerkiksi ennen kuulustelujen aloittamista ja niiden jälkeen, epäiltyjen ja todistajien kuulemisen välillä, ennen pakkokeinojen ja turvaamistoimien käyttämistä, ennen tai jälkeen keskeisten kirjallisten todisteiden hankkimista jne.

Tarkistuspisteiden välillä neuvoteltavia kysymyksiä saattaa kehittyä, jos ilmenee uusia epäiltyjä, uusia tekoja tai vaihtoehtoisia tapahtumakuvauksia, oikeuspaikkakysymyksiä, kuultavien asemaa koskevia kysymyksiä, kansainvälisiä liityntöjä koskevia asioita jne. Voi myös ilmetä ylipäätään tarvetta muuttaa tutkintasuunnitelmaa tai -aikataulua.

Tutkintasuunnitelmaa on päivitettävä säännöllisesti esitutkinnan aikana. Esitutkintaviranomaisella on syvempi tieto tutkittavana olevan asian yksityiskohdista kuin syyttäjällä, joten syyttäjä on esitutkintayhteistyön aikaisissa kannanotoissaan tutkinnanjohtajan antaman oikea-aikaisen ja riittävän laajan tiedon varassa. Tarkistuspisteiden ja niiden myötä pidettävien palaverien riittävä määrä ja siihen mennessä kertyneen aineiston läpikäynti hyödyttää tutkinnan tehokasta kohdentamista ja tutkinnan lopussa tehtävää arviota siitä, onko asiaa selvitetty riittävästi.

Päivitetyn tutkintasuunnitelman pohjalta rakentuu luontevasti esitutkintapöytäkirjan johdanto. Se toimii hyvin tutkinnanjohtajan ja syyttäjän välisen yhteydenpidon välineenä tutkinnan edetessä ja asiassa kertynyttä aineistoa tarkasteltaessa. Johdannon malliksi talousrikosasioissa on

esitutkintaviranomaisen ja syyttäjien yhteistyönä kehitetty 12/2011-johdantomalli ohjeliitteineen.

2.3 Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö esitutkintaa päätettäessä

Jos esitutkintaviranomainen on esitutkintalain 5 luvun 3 §:n nojalla ilmoittanut tutkittavaksi tulleesta rikoksesta syyttäjälle, tutkinnanjohtajan on ennen esitutkinnan päättämistä kuultava syyttäjää siitä, onko asiaa selvitetty riittävästi 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla, jos asian laatu ja laajuus edellyttävät kuulemista tai jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi.

2.3.1 *Yhteistyö tutkintaa päätettäessä*

Kun otetaan huomioon puheena olevien rikosten erityinen laatu ja laajuus, syyttäjän kuuleminen on välttämätöntä aina tällaista rikosta koskevaa esitutkintaa päätettäessä. Ennen tutkinnan päättämistä syyttäjä ja tutkinnanjohtaja käyvät läpi esitutkinnan sisällön ottaen huomioon epäiltyjen tekojen tunnusmerkistökijät, teonkuvaukset, todistusteemat ja muut liitännäisvaatimukset. Tätä esitutkinnan keskeistä vaihetta helpottaa se, että tutkinnan kuluessa on jo eri vaiheissa, vähintään kohdan 2.2 tarkistuspiteissä, käyty läpi tutkinnan sisältöä.

Vitja-hankkeen tavoitteena on, että esitutkintamateriaali olisi tietojärjestelmässä myös syyttäjän luettavissa siltä osin kuin tutkintaviranomainen siirtää aineistoa tilaan, josta syyttäjä sen näkee. Näin syyttäjä ja tutkintaviranomainen pystyvät tutustumaan esitutkintamateriaaliin kumpikin tahollaan yhdessä sovitulla tavalla.

Kun kyseinen tietojärjestelmä ei vielä ole käytössä, syyttäjä ja tutkintaviranomainen voivat vaihtaa tietoa muiden sähköisten tallenteiden avulla, sähköpostitse ja suullisesti tiedottamalla. Keskeinen yhteistyöväline tutkinnan loppuvaiheessa ja tutkinnan tuloksen tarkastelussa on pöytäkirjan johdanto, josta saadaan kattava kokonaiskuva tutkinnan tuloksista.

2.3.2 *Loppulausuntomenettely*

Nyt puheena olevien rikosten laatu ja laajuus vaativat säännönmukaisesti edellä kuvatun keskustelun sekä tutkinnassa kertyneen aineiston arvioinnin ja läpikäynnin jo ennen loppulausuntomenettelyä. Esitutkintalain 10 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan tutkinnanjohtaja päättää loppulausunnan pyytämisestä ja sen mahdollisesti edellyttämistä toimista. Syyttäjää on kuultava loppulausuntopyynnön tarpeellisuudesta ja sisällöstä.

Nyt puheena olevat rikokset ovat lähes poikkeuksetta sellaisia, että syyttäjän kuuleminen loppulausunnon tarpeellisuudesta ja sisällöstä on aiheellista. Tehokas esitutkintayhteistyö vaatii syyttäjän ja tutkintaviranomaisen välistä keskustelua loppulausunnon pyytämisestä ja siinä tarvittaessa yksilöivästä kysymyksistä. Näin minimoidaan parhaiten lisätutkintatarpeet.

Kun loppulausunnot on saatu, tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on tarkoituksenmukaista neuvotella siitä, antaako jokin lausunnoissa esitetty seikka aihetta esitutkinnan täydentämiseen.

LIITE 3

Ammattimainen, järjestäytynyt ja muu vakava rikollisuus sekä yksittäiset vakavat rikokset

3.1 Yleistä

Ammattimaisen ja muun vakavan rikollisuuden osalta lähtökohtana on tiivis esitutkintaviranomaisen ja syyttäjien välinen yhteistyö. Tämänäyttöinen rikostutkinta vaatii miltei poikkeuksetta suunnitelmallista ja pitkäkestoista tutkintaa, jossa käytetään laajasti erityyppisiä yksilön vapauteen ja yksityisyyteen kohdistuvia pakkokeinoja. Esitutkinta edellyttää usein myös tutkinnan kohdentamista ja rajaamista.

Kyseisen rikollisuuden tutkintaan liittyy usein erityiskysymyksiä, jotka koskevat rikoshyötyä, laajennettua rikoshyötyä ja omaisuuden jäädyttämistä. Tällöin esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän tiivis yhteistyö on olennaista. Esitutkintavaiheessa on usein pohdittava myös tunnusmerkistöjen toteutumista, toimivaltakysymyksiä, esitutkinnan sarjoittamista ja rikosprosessin keskittämistä.

Yksittäisten vakavien rikosten tutkinnan luonteeseen kuuluu, että tultuaan esitutkintaviranomaisen tietoon rikokset ovat yleensä jo tapahtuneet. Toisaalta niistä on usein myös ennakkotietoa, joka aiheuttaa esitutkintaviranomaisten tiedustelutoimintaa ja saattaa vaatia jo tuossa vaiheessa yhteydenottoa syyttäjään. Tapausten esitutkintayhteistyöhön pätevät pääsääntöisesti samat ohjeet kuin muuhun ammattimaisen ja vakavan rikollisuuden yhteistyöhön.

Vakavalla rikoksella tarkoitetaan yksittäistä törkeää rikosta (säädetty ankarin rangaistus vähintään neljä vuotta vankeutta) ja vakavalla rikollisuudella yksittäisiä törkeitä rikoksia tai useista törkeitä rikoksia lievemmitä eri rikoksista muodostunutta laajaa rikoskokonaisuutta taikka ammatti- ja taparikollisten tai järjestäytyneen rikollisryhmän tekemää rikosta tai rikoksia.

3.2. Ilmoittamisesta

Esitutkintaviranomaisen on aina ilmoitettava syyttäjälle sille tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, joka liittyy ammattimaiseen tai muuhun vakavaan rikolliseen toimintaan tai yksittäiseen vakavaan rikokseen. Pääsääntöisesti jokainen syyttäjälle tehty, mainittuja rikoksia koskeva ilmoitus edellyttää syyttäjän toimia. Kyseessä on siis A-luokan ilmoitus.

Ilmoittamisen ajankohta määräytyy tutkittavan rikoksen luonteen ja sen esilletulotavan mukaan. Lähtökohtana on, että ilmoitus tehdään hy-

vissä ajoin (ks. 2.6). Ilmoituksen tärkein tehtävä on saattaa alulle esitutkintayhteistyö, jonka sisältöön vaikuttaa ratkaisevasti se, millainen rikos on kyseessä. Usein yhteistyön sisältöä ja tarvetta ei voi ilmoitusvaiheessa tarkalleen määritellä, mutta yhteistyön perussyy on tärkeää kuvata (rikoksen vakavuus, kansainvälinen yhteistyö tms. ja siihen liittyvät mahdolliset kiireelliset yhteistyökysymykset).

3.3 Kiireelliset tutkintatoimenpiteet

Vakava rikollisuus, erityisesti huumausainerikollisuus, on usein rajat ylittävää, järjestäytyntä rikollisuutta, ja siihen liittyy lähes poikkeuksetta kansainvälisiä elementtejä. Tämänkaltaiselle rikollisuudelle on leimallista, että usein rikokset paljastuvat virka-ajan ulkopuolella. Tämä johtaa herkästi siihen, että myös laajoissa rikoskokonaisuuksissa kiireelliset esitutkintatoimet on aloitettava virka-ajan ulkopuolella.

Esitutkintaviranomaisella on esitutkinnan suorittamisvelvoite. Siten tutkinnanjohtajan on tehtävä välttämättömät, kiireelliset esitutkintatoimet, vaikka hän onnistuisi tavoittamaan asiassa syyttäjää. Syyttäjyhteistyö, mukaan lukien tutkinnasta informointi, on kuitenkin toteutettava välittömästi, kun tähän on mahdollisuus.

LIITE 4

Erityisesti laittoman maahantulon järjestämisen ja siihen liittyvien ihmiskaupparikosten esitutkintayhteistyöstä

Laittoman maahantulon järjestäminen ja ihmiskauppa ovat luonteeltaan sellaisia rikoksia, joissa henkilötodistelulla on keskeinen merkitys näyttönä. Henkilötodisteluun liittyy jo esitutkintavaiheessa huomioon otettavia käytännön kysymyksiä, jotka edellyttävät tutkinnanjohtajan ja syyttäjän keskinäistä neuvottelua.

Näiden rikosten tutkinnassa on korostunut riski erityisesti laittomasti maahan tuotujen henkilöiden ja mahdollisten ihmiskaupan uhrien omatoimiseen maasta poistumiseen ennen asian tuomioistuinkäsittelyä. Henkilöt voivat joutua maasta poistetuiksi myös viranomaistoimin, esimerkiksi käännättämisen seurauksena. Näissä tilanteissa on varmistettava viranomaisten välinen tiedonkulku, jotta mahdollinen maasta poistaminen ei vaaranna rikosprosessin loppuunsaattamista. Mahdollisen ihmiskaupan uhrin asema ja turvapaikanhaku vaikuttavat myös esitutkinnassa tehtäviin ratkaisuihin.

4.1 Tutkittavaksi tulleesta rikoksesta ilmoittaminen ja ilmoituksen luonne

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava syyttäjälle jokaisesta tutkittavaksi tulleesta laittoman maahantulon järjestämisestä ja ihmiskaupparikoksesta. Jokainen törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja ihmiskaupparikosta koskeva, syyttäjälle tehty ilmoitus edellyttää syyttäjän toimenpiteitä.

Vaikka myös perusmuotoisesta laittoman maahantulon järjestämisestä on aina ilmoitettava syyttäjälle, ilmoitukset eivät kaikissa tapauksissa edellytä syyttäjän toimenpiteitä. Tarve syyttäjän toimille asiassa tulee kirjata selkeästi ilmoitukseen.

4.2 Esitutkintayhteistyö esitutkinnan aikana

Laittoman maahantulon järjestämistä ja ihmiskauppaa koskevissa rikoksissa on esitutkintayhteistyössä huomioitava tai ratkaistava muun muassa seuraavat seikat:

- Tutkittavan rikoskokonaisuuden laajuudesta ja mahdollisesta osakokonaisuuksiin jakamisesta päättäminen.

- Tutkittavat rikosnimikkeet ja niiden mahdolliset tulkintakysymykset, kuten rajanveto ihmiskaupparikoksen ja parituksen tunnusmerkistöjen välillä.
- Jos esitutkinnessa ilmenee viitteitä siitä, että epäiltyyn laittoman maahantulon järjestämiseen voi liittyä rangaistussäännöksessä mainittu anteeksiantoperuste, tarvittavasta näytöstä tulee keskustella syyttäjän kanssa. Esitutkintaviranomaisen tulee mahdollisuuksien mukaan, objektiivisuusvelvoite huomioiden, hankkia selvitystä näistä perusteista tuomioistuimen ratkaisun pohjaksi.
- Esitutkinnessa kuultavien henkilöiden oikeudellisen aseman (rikoksesta epäilty, asianomistaja, todistaja) määrittäminen huomioiden mm., että laittoman maahantulon järjestämisrikoksella maahan tuodulla henkilöllä ei pääsääntöisesti ole asianomistajan asemaa.
- Vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen tarve erityisesti rikosprosessin turvaamisen näkökulmasta sekä tarve laatia oikeusapupyynnöitä tai käyttää salaisia pakkokeinoja rikosasian todistelun ja tarkoituksenmukaisen resurssien käytön näkökulmasta.
- Tuomioistuimessa saa poikkeuksellisesti käyttää todisteena esitutkintapöytäkirjaan tai muuhun asiakirjaan merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa, jos lausuman antajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella, tai jos hän on jäänyt asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta tavoittamatta, eikä asian ratkaisemista tulisi enää viivyttää. Jos kuulemisen este pääkäsittelyssä on ennakoitavissa, epäillylle tulee niissäkin tilanteissa varata mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä esitutkinnessa.
- Tarve kuulustelutilaisuuden tallentamiseen todisteena käyttämisestä varten ääni- ja kuvataallenteeseen (videokuuleminen) esitutkintavaiheessa esimerkiksi silloin, kun tuodut henkilöt ovat alaikäisiä (esitutkintalaki 9 luku 4 §).
- Korostunut riski maahan tuotujen henkilöiden tai mahdollisten ihmiskaupan uhrien omatoimiseen maasta poistumiseen ennen pääkäsittelyä sekä mahdollinen viranomaisten toimittama maasta poistaminen.
- Viranomaisten välisen tiedonkulun varmistaminen, jotta mahdollinen maasta poistaminen ei vaaranna rikosprosessin loppuunsaattamista ja rikosvastuun toteuttamista. Ulkomaalaislain (301/2004) mukaisia toimivaltaisia viranomaisia näiltä osin ovat poliisi, rajatarkastusviranomaiset ja Maahanmuuttovirasto. Maasta poistamisen panee toimeen lähtökohtaisesti poliisi.
- Mahdollisen ihmiskaupan uhrin aseman ja suojelun tarpeen tunnistaminen sekä uhrin ohjaaminen auttamisjärjestelmän piiriin. Näiltä osin sovelletaan Poliisihallituksen ohjetta 12.4.2012, 2020/2011/3768 ihmiskauppaan ja senkaltaisiin rikoksiin puuttumisesta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisesta.

ESITUTKINTAYHTEISTYÖTÄ KOSKEVA OHJE

Uusi esitutkintalaki astuu voimaan 1.1.2014. Uuden lain-
säädännön myötä syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen
välinen yhteistyö rikosasioiden tutkinnassa muuttuu. Se
lisääntyy määrältään, monipuolistuu muodoiltaan ja pai-
nottuu esitutkinnan alkuvaiheisiin. Esitutkintayhteistyöllä
pyritään tehostamaan rikosten selvittämistä ja rikospro-
sessin toimivuutta kokonaisuudessaan.

Työryhmän raportti sisältää kattavan analyysin ja
käsikirjatyyppisen kuvauksen uuden lain tuomista muu-
toksista esitutkintayhteistyön kummankin osapuolen
näkökulmasta katsottuna.

Työryhmä on laatinut raporttinsa esitutkintayhteis-
työtä koskevaksi ohjeluonnokseksi. Se antaa tulkinta-apua
käytännön esitutkintayhteistyössä. Raportti toimii myös
opetusmateriaalina uuteen esitutkintalakiin liittyvässä
koulutuksessa.

Työryhmän raportti on syntynyt osana Ponnistus 2014
-hanketta, jonka valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen ja
poliisiylijohtaja Mikko Paatero 9.11.2011 asettivat var-
mistaakseen mahdollisimman hyvän yhteisen valmistau-
tumisen uuden esitutkintalain (805/2011), pakkokeinolain
(806/2011) ja poliisilain (872/2011) voimaantuloon.

